Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
LAILA MEDINA
21 päivänä syyskuuta 2023 [1]

Asia C-299/22

M. D.
vastaan
”Tez Tour” UAB,
jossa asian käsittelyyn osallistuu
”Fridmis” UAB

(Ennakkoratkaisupyyntö – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (ylin tuomioistuin, Liettua))

Ennakkoratkaisupyyntö – Jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentäminen – Matkapaketit ja yhdistetyt matkajärjestelyt – Direktiivi (EU) 2015/2302 – Matkapakettisopimuksen peruuttaminen – Väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet – Suuren riskin alueeksi covid-19:n kannalta luokiteltu matkakohde – Sopimuksen tekoajankohtana ennakoitavissa olleet olosuhteet – Objektiivisten vai subjektiivisten olosuhteiden tarkastelu – Käsitteen ”matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä” ulottuvuus

I Johdanto

1. Covid-19-pandemia ja kiireelliset toimet, joita hallitukset koko maailmassa toteuttivat estääkseen viruksen leviämistä, aiheuttivat ennennäkemätöntä häiriötä kaikilla toimialoilla. Pandemiasta kaikkein eniten kärsineisiin taloudenaloihin kuului matkailuala. Pandemian häiriövaikutus oli myös ilmeinen oikeusalalla ja sopimusten täyttämisessä. [2]

2. Matkapaketit, joista säädetään direktiivissä (EU) 2015/2302, [3] ovat yksi niistä unionin oikeuden aloista, joilla säännellään muodollisesti ”väistämättömien ja poikkeuksellisten” olosuhteiden vaikutusta matkapakettiin ja oikeutta peruuttaa tällainen sopimus. Käsiteltävä asia on ensimmäinen kerta, kun unionin tuomioistuin selvittää parametreja ja edellytyksiä, joilla oikeutta peruuttaa matkapakettisopimus voidaan käyttää covid-19-pandemian yhteydessä.

[1] Alkuperäinen kieli: englanti.

[2] Ks. yleisesti Hondius, E. ym. (toim.), *Coronavirus and the Law in Europe*, Intersentia, Cambridge, 2021.

[3] Matkapaketeista ja yhdistetyistä matkajärjestelyistä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/83/EU muuttamisesta ja neuvoston direktiivin 90/314/ETY kumoamisesta 25.11.2015 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EUVL 2015, L 326, s. 1).

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Euroopan unionin oikeus

3. Direktiivin 2015/2302 johdanto-osan 31 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(31) Matkustajien olisi myös voitava purkaa matkapakettisopimus asianmukaisen ja perustellun peruutusmaksun maksamista vastaan milloin tahansa ennen matkapaketin alkamista ottaen huomioon odotetut kustannussäästöt sekä matkapalvelujen vaihtoehtoisesta käytöstä saadut tulot. Heillä olisi myös oltava oikeus purkaa matkapakettisopimus peruutusmaksua suorittamatta, jos väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen. Tällaisiin olosuhteisiin voivat kuulua esimerkiksi sota, muut vakavat turvallisuusongelmat kuten terrorismi, merkittävät riskit ihmisten terveydelle kuten vakavan taudin esiintyminen matkakohteessa tai luonnonkatastrofit kuten tulvat, maanjäristykset tai sääolosuhteet, jotka tekevät mahdottomaksi matkapakettisopimuksessa määritetyn turvallisen matkustamisen kohteeseen.”

4. Direktiivin 2015/2302 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä tarkoitetaan

– –

12) ’väistämättömillä ja poikkeuksellisilla olosuhteilla’ tilannetta, johon tällaiseen tilanteeseen vetoava osapuoli ei voi vaikuttaa ja jonka seurauksia ei olisi voitu välttää, vaikka kaikki kohtuulliset toimenpiteet olisi toteutettu.”

5. Direktiivin 2015/2302 12 artiklan, jonka otsikko on ”Matkapakettisopimuksen purkaminen ja peruuttamisoikeus ennen matkapaketin alkamista”, 1–3 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että matkustaja voi purkaa matkapakettisopimuksen koska tahansa ennen matkapaketin alkamista. Jos matkustaja purkaa matkapakettisopimuksen tämän kohdan nojalla, matkustajaa voidaan vaatia maksamaan asianmukainen ja perusteltu peruutusmaksu matkanjärjestäjälle. Matkapakettisopimuksessa voidaan asettaa kohtuulliset vakiomääräiset peruutusmaksut, jotka perustuvat sopimuksen purkamisajankohtaan ennen matkapaketin alkamista ja odotettuihin kustannussäästöihin sekä matkapalvelujen vaihtoehtoisesta käytöstä saatuihin tuloihin. Jos vakiomääräisiä peruutusmaksuja ei ole määritelty, peruutusmaksun määrä vastaa matkapaketin hintaa, josta on vähennetty kustannussäästöt ja matkapalvelun vaihtoehtoisesta käytöstä saadut tulot. Matkanjärjestäjän on matkustajan pyynnöstä esitettävä perustelut peruutusmaksujen määrälle.

2. Sen estämättä, mitä 1 kohdassa säädetään, matkustajalla on oikeus purkaa matkapakettisopimus ennen matkapaketin alkamista peruutusmaksua maksamatta, jos matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä vallitsevat väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet, jotka vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen tai jotka vaikuttavat merkittävästi matkustajien kuljetukseen matkakohteeseen. Tämän kohdan nojalla tapahtuvassa matkapakettisopimuksen purkamisessa matkustajalla on oikeus siihen, että hänelle palautetaan kaikki matkapaketista suoritetut maksut, mutta hänellä ei ole oikeutta lisäkorvaukseen.

3. Matkanjärjestäjä voi purkaa matkapakettisopimuksen ja palauttaa matkustajalle kaikki matkapaketista suoritetut maksut, mutta sillä ei ole velvollisuutta maksaa lisäkorvausta, jos

– –

b) väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet estävät matkanjärjestäjää toteuttamasta sopimusta, ja matkanjärjestäjä ilmoittaa matkustajalle sopimuksen purkamisesta ilman aiheetonta viivytystä ennen matkapaketin alkamista.”

B Liettuan oikeus

6. Liettuan tasavallan siviililain (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, jäljempänä siviililaki) 6.212 §:n, jonka otsikko on ”Ylivoimainen este”, 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Sopimuspuoli vapautuu sopimuksen täyttämättä jättämisestä seuraavasta vastuusta, jos hän osoittaa, että täyttämättä jättäminen johtui olosuhteista, joihin hän ei voinut vaikuttaa ja joita hän olisi voinut kohtuudella ennakoida sopimuksen tekohetkellä, ja että tällaisten olosuhteiden tai niiden seurausten syntymistä ei olisi voitu estää.”

7. Siviililain 6.750 §:n, jonka otsikko on ”Matkustajan oikeus peruuttaa matkapakettisopimus ja päättää matkapakettisopimus”, 4 momentissa säädetään seuraavaa:

”Matkustajilla on oikeus peruuttaa matkapakettisopimus tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua peruutusmaksua suorittamatta seuraavissa tapauksissa:

– –

3. jos pakettimatkan matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä vallitsevat force majeure -olosuhteet, jotka saattavat tehdä matkapaketin toteuttamisen tai matkustajien kuljetuksen matkakohteeseen mahdottomaksi. Siinä tapauksessa matkustajalla on oikeus vaatia palauttamaan matkapaketista suoritetut maksut, mutta hänellä ei ole oikeutta lisäkorvaukseen.”

III Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä pääasiassa

8. M. D. teki 10.2.2020 matkanjärjestäjä Tez Tourin kanssa matkapakettisopimuksen hänelle ja hänen perheelleen vapaa-ajan matkasta Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin 1.3.2020–8.3.2020. Tehty matkapakettisopimus sisälsi muun muassa edestakaiset lennot Vilnasta (Liettua) Dubaihin (Yhdistyneet arabiemiirikunnat) sekä majoituksen seitsemäksi yöksi hotellissa (all inclusive). M. D. maksoi matkasta 4 834 euroa.

9. M. D. ilmoitti 27.2.2020 Tez Tourille haluavansa peruuttaa matkapakettisopimuksen ja pyysi, että hän voisi käyttää jo maksetun summan toiseen matkaan, kun covid-19:n riski on vähäisempi. Tez Tour hylkäsi tämän pyynnön.

10. M. D. nosti myöhemmin Tez Touria vastaan kanteen, jossa hän väitti, että sopimus oli peruutettu, koska matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä vallitsivat force majeure -olosuhteet, jotka olivat omiaan tekemään matkan toteuttamisen mahdottomaksi. Hän myös vaati kaikkien suorittamiensa maksujen palauttamista.

11. Tässä yhteydessä M. D. väitti, että sekä viranomaisten että tiedotusvälineiden helmikuussa 2020 julkistamat tiedot covid-19-pandemian maailmanlaajuisesta puhkeamisesta muodostivat riittävän perusteen epäilyille matkan toteuttamisen turvallisuudesta ja yleisemmin matkan toteutettavuudesta. M. D:n mukaan siviililain 6.750 §:n 4 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja force majeure -olosuhteita – nimittäin väistämättömiä ja poikkeuksellisia olosuhteita – ei pitäisi ymmärtää olosuhteiksi, jotka tekevät matkan täysin mahdottomaksi, vaan pikemminkin väistämättömiksi ja poikkeuksellisiksi olosuhteiksi, jotka direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan mukaan vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen tai matkustajien kuljetukseen matkakohteeseen. Se seikka, että matkan toteuttaminen on mahdotonta, olisikin tulkittava paitsi kyvyttömyydeksi suorittaa palvelut matkakohteessa myös kyvyttömyydeksi varmistaa turvallinen matka aiheuttamatta matkustajalle hankaluuksia tai riskiä.

12. Tästä M. D:n väitteestä Tez Tour totesi, että covid-19-viruksen leviämistä voidaan pitää olosuhteena, johon ei voida vaikuttaa, mutta sitä ei voida pitää olosuhteena, jonka vuoksi matkakohteeseen oli mahdotonta päästä turvallisesti.

13. Sekä ensimmäisen että toisen asteen tuomioistuin katsoivat, ettei ollut perusteita luokitella olosuhteita, joihin M. D. vetosi, force majeure -olosuhteiksi – toisin sanoen väistämättömiksi ja poikkeuksellisiksi olosuhteiksi –, jotka tekevät sopimuksen täyttämisen mahdottomaksi. Yhtäältä nämä tuomioistuimet katsoivat, että M. D. oli varannut matkan ajankohtana, jona tietoa rajoitustoimenpiteiden käyttöönotosta oli jo saatavilla, ja että tilanne ja tiedot matkaan liittyvästä riskistä eivät olleet muuttuneet varausajankohdan (10.2.2020) ja varatun matkan viimeisen päivän (8.3.2020) välillä. Matkustaja ei siten voinut muuttaa mieltään ja peruuttaa sopimusta vain 17 päivää varauksen tekemisestä. Toisaalta kyseiset tuomioistuimet totesivat, ettei matkustaja esittänyt näyttöä siitä, että juuri sopimuksen peruuttamisajankohtana (27.2.2020), ei myöhempänä ajankohtana, oli objektiivisia – eikä subjektiivisia – perusteita, jotka osoittivat matkapakettisopimuksen toteuttamisen olevan mahdotonta asianomaisena ajanjaksona (1.–8.3.2020).

14. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi on saatettu oikeuskysymyksiin rajoittuva valitus, pitää tarpeellisena selventää direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitettä ja edellytyksiä, joilla matkustaja voi vedota tällaisiin olosuhteisiin erityisesti covid-19-pandemian yhteydessä.

15. Tältä osin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa ensinnäkin, että ensimmäisen ja toisen asteen tuomioistuin katsoivat, että kansalliseen lainsäädäntöön sisältyvällä ylivoimaisen esteen käsitteellä ja direktiiviin 2015/2302 sisältyvällä väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitteellä on sama merkitys. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsite on kuitenkin laajempi kuin ylivoimaisen esteen käsite. Laajempana käsitteenä väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet kattavat ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan paitsi tapaukset, joissa sopimuksen täyttäminen on objektiivisesti tarkasteltuna mahdotonta joko fyysisesti tai oikeudellisesti, myös tapaukset, joissa sen täyttäminen on teoriassa mahdollista mutta käytännössä monimutkaista ja/tai taloudellisesti kannattamatonta tai joissa matkustaja ei pysty nauttimaan lomastaan.

16. Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii selvittämään ensinnäkin virallisten matkustusvaroitusten merkityksellisyyden sen toteamisen kannalta, ovatko kyseessä väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet. Sen mukaan tällaisiin varoituksiin voitaisiin katsoa liittyvän olettama sellaisten poikkeuksellisten olosuhteiden olemassaolosta, jotka vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen. Pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä olevista

olosuhteista ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että Liettuan ulkoministeriö oli antanut 12.3.2020 matkustussuosituksen, jossa ohjeistettiin, että kaikkea matkustamista olisi lykättävä ja ettei missään ulkomaassa, Yhdistyneet arabiemiirikunnat mukaan lukien, pitäisi käydä seuraavien kuukausien aikana. Tämän matkustussuosituksen julkaiseminen oli seurausta siitä, että Maailman terveysjärjestö (WHO) oli muuttanut covid-19:n luokitusta epidemiasta pandemiaksi 11.3.2020.

17. Toiseksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että jotta kyseessä voidaan katsoa olevan seuraukset, jotka vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen, näiden seurausten on oltava tavanomaisesti valistuneen ja kohtuullisen tarkkaavaisen ja huolellisen keskivertomatkustajan näkökulmasta todennäköisiä, kun otetaan huomioon suunnitellun matkan ajankohta, matkustajan käytettävissä olevat tosiseikkoihin perustuvat tiedot ja tuolloin julkaistut matkustamiseen liittyvät tiedot. Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, voidaanko kyseessä katsoa olevan väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet vain, jos niillä on seurauksia, jotka objektiivisesti tarkasteltuna tekevät matkapaketin toteuttamisen mahdottomaksi joko fyysisesti tai oikeudellisesti, vai voidaanko niiden katsoa olevan kyseessä myös tapauksissa, joissa matkapaketin toteuttaminen on teoriassa mahdollista mutta käytännössä monimutkaista ja/tai taloudellisesti kannattamatonta turvallisissa olosuhteissa, kun otetaan tarvittaessa huomioon matkustajan terveyteen ja/tai henkeen kohdistuva riski.

18. Kolmanneksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, olisiko sitä, että väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet vallitsivat jo tai olivat jossain määrin ennakoitavissa ennen sopimuksen tekemistä, pidettävä perusteena sille, ettei matkustajalla ole oikeutta peruuttaa sopimusta joutumatta maksamaan peruutusmaksua.

19. Kohtuullisen ennakoitavuuden kriteeristä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että vaikka Liettuan ulkoministeriö oli antanut jo 8.1.2020 suosituksen matkustajille, joiden oli tarkoitus matkustaa Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin, ryhtyä varotoimiin, ja vaikka WHO oli 30.1.2020 julistanut covid-19-epidemian kansainväliseksi kansanterveysuhaksi, pandemian etenemistä ja seurauksia oli vaikea ennustaa. Tarkemmin sanoen selkeitä toimenpiteitä tartuntojen hallitsemiseksi ja seuraamiseksi ei ollut tuolloin vielä käytössä; toisaalta viruksen leviäminen nopeutui selvästi matkapakettisopimuksen teko- ja peruuttamisajankohdan välillä.

20. Tässä yhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin muistuttaa, että Liettuassa oli julistettu 26.2.2020 kansallinen hätätila covid-19-pandemian aiheuttaman uhan vuoksi. Se myös toteaa, että kantaja oli esittänyt näyttöä lehdistössä 25.2.2020 alkaen julkaistuista tiedoista, jotka koskivat Yhdistyneissä arabiemiirikunnissa todettuja tartuntoja ja hotelleissa käyttöön otettuja rajoitustoimenpiteitä sekä laajemminkin viruksen maailmanlaajuisessa leviämisessä tapahtuneita nopeita muutoksia.

21. Neljänneksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa matkustajan oikeus peruuttaa matkapakettisopimus liitetään siihen, että ”matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä” vallitsevat väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet. Sen mukaan tästä ilmaisusta seuraa, että covid-19-pandemian yhteydessä matkapakettisopimuksen peruuttamisajankohtana vallinneiden olosuhteiden arviointia ei voida rajata ainoastaan lopullisessa määräpaikassa vallinneiden olosuhteiden arvioimiseen. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko – kun otetaan huomioon sen tapahtuman luonne, johon vedotaan – viimeksi mainittu ilmaisu omiaan käsittämään myös lähtöpaikan sekä paikat, jotka liittyvät matkalle lähtemiseen ja sieltä palaamiseen.

22. Tässä tilanteessa Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (ylin tuomioistuin, Liettua) päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Tarvitaanko lähtö- ja/tai kohdemaan viranomaisten virallinen kehotus välttää tarpeetonta matkustamista ja/tai kohdemaan (ja mahdollisesti myös lähtömaan) luokittelu riskialueeksi, jotta voidaan katsoa, että matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä ovat vallinneet direktiivin (EU) 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetut väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet?

2) Kun arvioidaan, vallitsevatko matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet matkapakettisopimuksen peruuttamishetkellä ja vaikuttavatko ne merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen: i) olisiko huomioon otettava ainoastaan objektiivisia olosuhteita, toisin sanoen koskeeko merkittävä vaikutus matkapaketin toteuttamiseen ainoastaan objektiivista mahdottomuutta ja onko sen tulkittava kattavan ainoastaan tapaukset, joissa sopimuksen toteuttamisesta tulee sekä fyysisesti että oikeudellisesti mahdotonta, vai kattaako se tästä huolimatta myös tapaukset, joissa sopimuksen toteuttaminen ei ole mahdotonta mutta (tässä tapauksessa covid-19-tartunnan saamista koskevan perustellun pelon vuoksi) siitä tulee monimutkaista ja/tai taloudellisesti kannattamatonta (kun otetaan huomioon matkailijoiden turvallisuus, heidän terveyteensä ja/tai henkeensä kohdistuva riski ja mahdollisuus saavuttaa lomamatkan tavoitteet); ii) ovatko merkityksellisiä subjektiiviset tekijät, kuten se, että aikuiset matkustavat alle 14-vuotiaiden lasten kanssa, tai se, että matkustaja kuuluu ikänsä tai terveydentilansa vuoksi riskiryhmään jne.? Onko matkustajalla oikeus peruuttaa matkapakettisopimus, jos pandemian ja siihen liittyvien olosuhteiden seurauksena keskivertomatkustajan mielestä matkustamisesta kohteeseen ja takaisin tulee turvatonta, siitä aiheutuu matkustajalle hankaluuksia tai se herättää hänessä perusteltua pelkoa terveyteen kohdistuvasta riskistä tai vaarallisen viruksen tartunnan saamisesta?

3) Liittyykö oikeus peruuttaa sopimus peruutusmaksua suorittamatta jollakin tavalla (esimerkiksi jos tällaista oikeutta ei anneta, jos matkapaketin toteuttamiseen kohdistuvan kielteisen vaikutuksen arviointiin sovelletaan tiukempia arviointiperusteita jne.) siihen seikkaan, että olosuhteet, joihin matkustaja vetoaa, olivat jo syntyneet tai olivat ainakin jo oletettavia/todennäköisiä matkaa varattaessa? Kun kohtuullisen ennakoitavuuden arviointiperustetta sovelletaan pandemian yhteydessä, olisiko otettava huomioon se, että vaikka Maailman terveysjärjestö (WHO) oli jo julkaissut tietoja viruksen leviämisestä ajankohtana, jona matkapakettisopimus tehtiin, pandemian kulkua ja seurauksia oli vaikea ennakoida, ei ollut toteutettu selkeitä toimenpiteitä tartuntojen hallitsemiseksi ja seuraamiseksi tai ei ollut riittäviä tietoja itse tartunnasta ja tartuntojen määrän lisääntyminen matkan varaamisajankohdan jälkeen sen toteutumiseen saakka oli ilmeistä?

4) Kun arvioidaan, vallitsevatko matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet matkapakettisopimuksen peruuttamishetkellä ja vaikuttavatko ne merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen, kattaako käsite ’matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä’ ainoastaan kohdemaan vai – kun otetaan huomioon väistämättömän ja poikkeuksellisen olosuhteen, toisin sanoen tarttuvan viruksen, luonne – myös lähtömaan sekä paikat, jotka liittyvät matkalle lähtemiseen ja sieltä palaamiseen (vaihtopaikat, tietyt liikennevälineet jne.)?”

23. Kirjallisia huomautuksia esittivät Tšekin, Kreikan ja Liettuan hallitukset sekä Euroopan komissio. Istunto pidettiin 7.6.2023, ja siihen osallistuivat pääasian asianosaiset, Kreikan ja Liettuan hallitukset sekä komissio.

IV Asian tarkastelu

Alustavat huomautukset väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitteestä

24. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että oikeudesta peruuttaa sopimus, jos kyseessä ovat ”väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet”, säädetään siviililain 6.750 §:n 4 momentin 3 kohdassa, jossa viitataan ”ylivoimaiseen esteeseen”. Se selittää, että asiaa käsitelleet alemmat tuomioistuimet tukeutuivat ylivoimaisen esteen käsitteen määritelmään, sellaisena kuin siitä säädetään kansallisessa lainsäädännössä, ja pitivät kyseistä käsitettä ja unionin oikeudessa käytettyä väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitettä toistensa synonyymeina. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kuitenkin katsoo, että väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet ovat unionin oikeuden itsenäinen käsite, jonka ulottuvuus on laajempi kuin ylivoimaisen esteen käsitteen.

25. Hyödyllisen vastauksen antamiseksi ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle, kun otetaan huomioon sen epäilyt, jotka liittyvät väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitteen täytäntöönpanoon kansallisessa lainsäädännössä ja kyseisen käsitteen ja ylivoimaisen esteen käsitteen keskinäiseen suhteeseen direktiivin 2015/2302 erityisessä asiayhteydessä, on tärkeää esittää seuraavat huomautukset.

26. Ensinnäkin on muistettava, että väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsite korvasi matkapaketeista, pakettilomista ja pakettikiertomatkoista 13.6.1990 annetussa neuvoston direktiivissä 90/314/ETY (EYVL 1990, L 158, s. 59), joka kumottiin ja korvattiin direktiivillä 2015/2302, käytetyn ylivoimaisen esteen käsitteen.[4]

27. Direktiivin 2015/2302 3 artiklan 12 alakohdan mukaan ”väistämättömillä ja poikkeuksellisilla olosuhteilla” tarkoitetaan ”tilannetta, johon tällaiseen tilanteeseen vetoava osapuoli ei voi vaikuttaa ja jonka seurauksia ei olisi voitu välttää, vaikka kaikki kohtuulliset toimenpiteet olisi toteutettu”. Kyseisen direktiivin johdanto-osan 31 perustelukappaleessa selvennetään mainitun käsitteen ulottuvuutta siten, että ”tällaisiin olosuhteisiin voivat kuulua esimerkiksi – – merkittävät riskit ihmisten terveydelle kuten vakavan taudin esiintyminen matkakohteessa tai luonnonkatastrofit kuten tulvat, maanjäristykset tai sääolosuhteet, jotka tekevät mahdottomaksi matkapakettisopimuksessa määritetyn turvallisen matkustamisen kohteeseen”.

28. Kyseisen käsitteen määritelmään ei sisälly viittausta jäsenvaltioiden oikeudessa sille annettuun merkitykseen ja ulottuvuuteen. Väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitteen on näin ollen katsottava olevan unionin oikeuden itsenäinen käsite, ja sitä on tulkittava yhtenäisesti unionin alueella.[5]

29. Unionin tuomioistuin on katsonut, että direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa ja 3 kohdan b alakohdassa tarkoitettu käsite ”väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet” muistuttaa ylivoimaisen esteen käsitettä, sellaisena kuin se on määritelty vakiintuneessa

[4] Ks. vastaavasti tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 55 kohta).

[5] Ks. vastaavasti tuomio 13.10.2022, Gemeinde Bodman-Ludwigshafen (C-256/21, EU:C:2022:786, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

oikeuskäytännössä, jonka mukaan sillä tarkoitetaan sellaisia epätavallisia ja ennalta-arvaamattomia seikkoja, joihin se osapuoli, joka vetoaa niihin, ei voi vaikuttaa ja joiden seurauksia hän ei kaikkea huolellisuutta noudattamalla olisi voinut välttää.[6] Siten unionin tuomioistuimen mukaan huolimatta siitä, että kyseisessä direktiivissä ei mitenkään viitata ylivoimaiseen esteeseen, tällä väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitteellä *konkretisoidaan* ylivoimaisen esteen käsite mainitun direktiivin puitteissa; kyseinen käsite merkitsee näin ollen ylivoimaisen esteen käsitteen *tyhjentävää täytäntöönpanoa* mainitun direktiivin yhteydessä.[7]

30. Toiseksi unionin tuomioistuin on selventänyt, että covid-19-pandemian kaltaisen maailmanlaajuisen terveyskriisin on sellaisenaan katsottava voivan kuulua kyseisessä direktiivissä tarkoitetun väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitteen alaan.[8] Tällainen tapahtuma jää selvästi kaiken hallinnan ulkopuolelle, eikä sen vaikutuksia olisi voitu välttää, vaikka kaikki kohtuudella edellytettävät toimenpiteet olisi toteutettu. Tällainen tapahtuma kuuluu lisäksi kyseisen direktiivin johdanto-osan 31 perustelukappaleessa tarkoitettuihin ”merkittäviin riskeihin ihmisten terveydelle”.[9]

31. Direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohtaa ja 3 kohdan b alakohtaa voidaan siten soveltaa matkapakettisopimusten peruuttamisiin silloin, kun ne perustuvat covid-19-pandemian kaltaisen maailmanlaajuisen terveyskriisin puhkeamisen vaikutuksiin.[10]

32. Edellä esitetystä seuraa, että väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitteellä konkretisoidaan ylivoimaisen esteen käsite direktiivin 2015/2302 yhteydessä ja että covid-19-pandemian kaltainen maailmanlaajuinen terveyskriisi voi kuulua kyseisen käsitteen soveltamisalaan

Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

33. Ensimmäisellä ennakkoratkaisukysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, tarvitaanko lähtö- ja/tai kohdemaan viranomaisten virallinen kehotus välttää tarpeetonta matkustamista ja/tai kohdemaan (ja mahdollisesti myös lähtömaan) luokittelu riskialueeksi, jotta voidaan katsoa, että matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä ovat vallinneet direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetut väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet.

34. Tässä yhteydessä on huomattava, ettei direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa viitata matkustusvaroituksiin tai -neuvontaan. Matkustusvaroitusten tai -neuvonnan antamista ei ole yhdenmukaistettu unionin tasolla, ja se kuuluu edelleen jäsenvaltioiden toimivaltaan. Komissio totesi kirjallisissa huomautuksissaan, että sen direktiiviehdotuksen[11] johdanto-osassa viitattiin jäsenvaltioiden viranomaisten suosituksiin ja annettiin niille erityistä painoarvoa. Niiden

6 Tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 54 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

7 Ks. vastaavasti tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 54 ja 56 kohta, kursivointi tässä).

8 Ks. vastaavasti tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 45 kohta) ja tuomio 8.6.2023, komissio v. Slovakia (Oikeus peruuttaa sopimus ilman maksuja) (C-540/21, EU:C:2023:450, 59 kohta).

9 Ks. vastaavasti tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 46 kohta) ja tuomio 8.6.2023, komissio v. Slovakia (Oikeus peruuttaa sopimus ilman maksuja) (C-540/21, EU:C:2023:450, 49 kohta).

10 Tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 51 kohta).

11 Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi matkapaketeista ja avustetuista matkajärjestelyistä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja direktiivin 2011/83/EU muuttamisesta ja neuvoston direktiivin 90/314/ETY kumoamisesta, COM(2013) 512 final (jäljempänä matkapaketteja koskeva komission ehdotus).

antaminen muodosti kumottavissa olevan olettaman väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden toteamisesta.[12] Kuten komissio direktiivin 2015/2302 soveltamista käsittelevässä kertomuksessaan totesi, eräät jäsenvaltiot ”vastustivat voimakkaasti”[13] direktiiviin sisällytettäviä viittauksia virallisiin matkustustiedotteisiin. Direktiivin 2015/2302 lainsäädäntöhistorian perusteella vaikuttaa siltä, että se, ettei siinä viitata hallitusten antamien matkustusvaroitusten tai -neuvonnan oikeudelliseen arvoon, on tietoinen valinta. Kuten Tšekin hallitus kirjallisissa huomautuksissaan totesi, tällaiset varoitukset tai tällainen neuvonta eivät näin ollen voi muodostaa tarvittavaa tai riittävää edellytystä kyseisen direktiivin 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden toteamiselle.

35. Toisenlainen tulkinta 12 artiklan 2 kohdasta rajoittaisi matkustajien oikeutta peruuttaa matkapakettisopimus, koska direktiivillä myönnetyn yhdenmukaistetun oikeuden käyttö edellyttäisi sellaisten kansallisten säännösten antamista, joiden sisältöä ei ole yhdenmukaistettu. Väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden toteaminen edellyttäisi näin ollen sitä, että nämä olosuhteet tunnustetaan virallisesti. Koska väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet saattaisivat ilmetä äkillisestikin, riskinä voisi olla – kuten Tšekin hallitus huomautti –, että matkustajilta evättäisiin heidän oikeutensa peruuttaa matkapakettisopimus, kun väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden virallinen tunnustaminen viivästyy tai puuttuu. Covid-19-pandemian alussa ei myöskään ollut selkeitä tai yhteisiä kriteerejä, joilla olisi voitu arvioida tartuntariskin tasoa alueittain tai maittain, ja tiedot muuttuivat jatkuvasti.[14]

36. Tästä seuraa, ettei direktiivin 2015/2302 12 artiklassa luoda pakollista yhteyttä yhtäältä matkustusvaroitusten tai kaiken tarpeettoman matkustamisen välttämistä koskevien suositusten antamisen ja/tai maan riskialueeksi luokittelun ja toisaalta väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden toteamisen välille. Kuten pääasian oikeudenkäynnin asianosaiset, Liettuan ja Kreikan hallitukset sekä komissio lähinnä esittivät, matkustusvaroitukset, jotka ovat osoitus suuresta riskistä, ja a fortiori kehotus välttää matkustamista[15] viittaavat vahvasti väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden olemassaoloon. Ne ovat siten tärkeä todiste matkustajalle, jonka odotetaan luottavan virallisiin tietoihin.

37. Tässä yhteydessä silloin, kun asiasta ei ole unionin säännöstöä, kunkin jäsenvaltion asiana on antaa hallinnollisia menettelyjä ja tuomioistuinmenettelyjä koskevat yksityiskohtaiset säännöt, joihin kuuluvat säännöt asiakirjan todistusarvosta ja joilla pyritään turvaamaan unionin oikeuteen perustuvat yksityisten oikeudet, noudattaen vastaavuus- ja tehokkuusperiaatetta ja haittaamatta unionin oikeuden tehokasta vaikutusta.[16] Näin ollen kansallisen prosessioikeuden mukaisesti kansalliset tuomioistuimet voivat ottaa huomioon matkustusvaroitusten tai -neuvonnan merkityksellisyyden ja arvioida sitä vapaasti direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden toteamista koskevan kokonaisarvioinnin yhteydessä. Kuten edellä on todettu, nämä

[12] Matkapaketteja koskevan komission ehdotuksen johdanto-osan 26 perustelukappaleessa todettiin, että tällaisten olosuhteiden ”olisi katsottava olevan kyseessä erityisesti silloin, kun kohteeseen matkustamista neuvotaan välttämään luotettavissa ja julkisissa tiedotteissa, kuten jäsenvaltioiden viranomaisten suosituksissa”.

[13] Komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle matkapaketeista ja yhdistetyistä matkajärjestelyistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2015/2302 soveltamisesta, COM(2021) 90 final, s. 19.

[14] Covid-19-pandemian myöhemmässä vaiheessa omaksuttiin koordinoidumpi lähestymistapa, kun jäsenvaltiot sopivat yhteisestä unionin covid-19-tartuntariskitasoa koskevasta kartasta; ks. koordinoidusta lähestymistavasta vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen covid-19-pandemian johdosta annetun suosituksen (EU) 2020/1475 muuttamisesta 1.2.2021 annettu neuvoston suositus (EU) 2021/119 (EUVL 2021, L 36 I, s. 1).

[15] Jos on annettu virallinen kehotus *välttää matkustamista*, matkanjärjestäjä tekee yleensä aloitteen matkapakettisopimuksen peruuttamiseksi direktiivin 2015/2302 12 artiklan 3 kohdan b alakohdan mukaisesti.

[16] Ks. vastaavasti tuomio 2.4.2020, PrivatBank (C-480/18, EU:C:2020:274, 73 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

matkustusvaroitukset tai tällainen matkustusneuvonta eivät voi kuitenkaan olla edellytys, jota näiden olosuhteiden toteaminen edellyttää, jos tällainen edellytys heikentäisi matkustajan oikeutta peruuttaa matkapakettisopimus.

38. Edellä esitetyn perusteella katson, että sen toteaminen, että ”matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä vallitsevat väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet” direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetulla tavalla, ei ole riippuvainen siitä, ovatko lähtö- ja/tai kohdemaan viranomaiset virallisesti kehottaneet välttämään tarpeetonta matkustamista ja/tai luokitelleet kohdemaan (ja mahdollisesti myös lähtömaan) riskialueeksi. Kansallisen prosessioikeuden mukaisesti kansalliset tuomioistuimet voivat kuitenkin ottaa huomioon viralliset varoitukset, jotka osoittavat riskin matkakohteessa olevan suuri, edellyttäen että nämä varoitukset eivät muodosta välttämätöntä edellytystä tällaisten väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden toteamiselle.

Toinen ennakkoratkaisukysymys

39. Toisella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden merkittävää vaikutusta matkapaketin toteuttamiseen arvioitava ottaen huomioon ainoastaan matkapakettisopimuksen täyttämisen objektiivinen mahdottomuus vai onko huomioon otettava myös matkustajien terveyteen ja turvallisuuteen kohdistuvat riskit sekä subjektiivisia tekijöitä, jotka liittyvät matkustajan ikään, terveydentilaan tai siihen, matkustaako mukana alaikäisiä. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin myös kysyy, onko matkapaketin toteuttamiseen kohdistuvien seurausten arvioimiseksi tarpeen tarkastella asiaa keskivertomatkustajan näkökulmasta.

40. Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että toinen kysymys koskee kahta pääasiallista seikkaa, jotka liittyvät matkapakettisopimuksen toteuttamiseen merkittävästi vaikuttavien väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden olemassaolon arvioimiseen. Ensimmäinen seikka koskee lähinnä merkittävän vaikutuksen *objektiivista tai subjektiivista luonnetta*. Toinen seikka koskee merkittävän vaikutuksen arvioinnin *standardia*. Tarkemmin ottaen ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että arviointistandardi on sidoksissa ex ante -arviointiin tai ennusteeseen – jonka tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertomatkustaja tekee – merkittävän vaikutuksen toteutumisen todennäköisyydestä.

i) Arvioinnin objektiivinen vai subjektiivinen luonne

41. Alustavana huomautuksena muistutettakoon, että direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa tunnustetaan oikeus peruuttaa matkapakettisopimus peruutusmaksua maksamatta, jos ”matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä vallitsevat väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet”. Kyseisen säännöksen sanamuodosta ilmenee selvästi, että lähtökohtaisesti tilanteet, joissa matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä katsotaan vallitsevan väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet, eivät voi liittyä ainoastaan matkustajan henkilöön (kuten vakava onnettomuus). Direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan lainsäädäntöhistoria tukee tätä tulkintaa. Kyseistä direktiiviä koskevaan ehdotukseen liitetyssä komission yksiköiden valmisteluasiakirjassa todetaan, että ”jotkin kuluttajajärjestöt [olivat] esittäneet, että matkustajalla pitäisi olla mahdollisuus peruuttaa sopimus, jos kyseessä on matkustajaan liittyvä force majeure -tilanne, esim. lähiomaisen vakava sairaus tai

kuolemantapaus, joka estää matkustajaa lähtemästä lomalle”.[17] Komissio kuitenkin totesi, että matkustajaan liittyvät tilanteet ”kuuluvat usein matkustajan mahdollisesti ottaman matkavakuutuksen piiriin”.[18]

42. Väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden matkapaketin toteuttamiseen kohdistuvan vaikutuksen arvioinnista on huomautettava aluksi, että direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että nämä olosuhteet *vaikuttavat merkittävästi* matkapaketin toteuttamiseen. Merkittävä vaikutus toteuttamiseen on laajempi kuin toteuttamisen mahdottomuus. Direktiivin johdanto-osan 31 perustelukappaleessa viitataan ”turvallisuusongelmiin” tai ”merkittäviin riskeihin ihmisten terveydelle”. Kuten komissio toteaa, tällaisissa tilanteissa matkapaketin toteuttaminen voisi oikeudellisesti tai fyysisesti olla mahdollista mutta matkustajien turvallisuutta ei voida enää taata. Matkustajan terveyteen ja turvallisuuteen kohdistuvan *merkittävän riskin* olisi katsottava tarkoittavan merkittävää vaikutusta matkapakettisopimuksen toteuttamiseen. Tätä tulkintaa tukee direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan lainsäädäntöhistoria siltä osin kuin kyseisessä säännöksessä tunnustetaan matkustajan oikeus peruuttaa sopimus. Tällaista oikeutta ei ollut kumotussa direktiivissä. Kuten matkapaketteja koskevassa komission yksiköiden valmisteluasiakirjassa huomautettiin, voi olla tilanteita – kuten sodankäynti tai luonnonkatastrofit –, jotka ”todennäköisesti vaikuttavat kielteisesti lomasta *nauttimiseen* tai *turvallisuuteen* loman aikana, jos matkanjärjestäjä ei tee aloitetta matkan peruuttamiseksi”.[19]

43. Väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden merkittävä vaikutus matkapaketin toteuttamiseen on todettava, kun nämä olosuhteet ovat omiaan johtamaan direktiivin 2015/2302 3 artiklan 13 alakohdassa tarkoitettuun sopimusrikkomukseen, joka vaikuttaa merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen. Tältä osin on muistutettava, että kyseisen direktiivin 13 artiklan 6 kohdan mukaan matkustaja voi peruuttaa matkapakettisopimuksen peruutusmaksua suorittamatta, jos vaatimustenmukaisuuden laiminlyönti ”vaikuttaa merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen”. Unionin tuomioistuin on katsonut, että sopimuksenvastaisuuden toteaminen on objektiivinen siinä mielessä, että se edellyttää ainoastaan asianomaisen matkustajan matkapakettiin sisältyvien palvelujen ja hänelle tosiasiallisesti suoritettujen palvelujen vertailua.[20] Samaan tapaan väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden merkittävä vaikutus pohjautuu tällaisten olosuhteiden matkapakettisopimuksen täyttämiseen kohdistuvan vaikutuksen *objektiiviseen* arviointiin, jossa otetaan huomioon matkustajaan kohdistuvat riskit.

44. Etenkin ihmisten terveyteen kohdistuvien merkittävien riskien arviointi voi kuitenkin tietyissä olosuhteissa edellyttää *subjektiivista* ja *yksilöllistä* arviointia. Direktiivillä 2015/2302 ei suojata ainoastaan niitä matkustajia, jotka ovat vahvoja, nuoria ja terveitä. Direktiivissä tosiaan otetaan huomioon liikuntarajoitteisten matkustajien erityistarpeet. Tältä osin on todettava, että mainitun direktiivin 5 artiklan 1 kohdan a alakohdan viii alakohdassa mainitaan matkapalvelujen pääominaisuuksina muun muassa tiedot ”siitä, soveltuuko matka tai loma yleisesti ottaen liikuntarajoitteisille henkilöille, ja matkustajan pyynnöstä myös täsmälliset tiedot matkan tai loman soveltuvuudesta matkustajan tarpeet huomioon ottaen”.

[17] Commission Staff Working Document, Impact Assessment, Accompanying the document on package travel and assisted travel arrangements, amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2011/83/EU and repealing Council Directive 90/314/EEC, SWD(2013) 263 final (jäljempänä matkapaketteja koskeva komission yksiköiden valmisteluasiakirja), s. 78.

[18] Matkapaketteja koskeva komission yksiköiden valmisteluasiakirja, s. 78.

[19] Ibid., kursivointi tässä.

[20] Ks. tuomio 12.1.2023, FTI Touristik (Matkapaketti Kanariansaarille) (C-396/21, EU:C:2023:10, 22 kohta).

45. Fyysinen vammaisuus on yksi *haavoittuvuuden* muoto.[21] Matkustamisen erityisessä asiayhteydessä henkilön fyysiseen tilaan liittyvä haavoittuvuus voi koskea suurempaa ryhmää, joka koostuu matkustajista, jotka ovat riskialttiimpia kuin muut matkustajat. Kun otetaan huomioon merkitys, joka Euroopan unionissa annetaan ihmisten terveyden korkeatasoiselle suojelulle, sellaisena kuin se tunnustetaan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 35 artiklassa, matkustajan *terveydentila* on myös otettava huomioon arvioitaessa väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden merkittävää vaikutusta. Erityisten matkustajaryhmien, kuten raskaana olevien naisten ja alaikäisten lasten, tarpeet ja heidän kykynsä nauttia matkasta turvallisesti on otettava samoin huomioon. Covid-19-pandemian yhteydessä alusta lähtien oli selvää, että tiettyihin ryhmiin kuuluvilla henkilöillä – kuten henkilöillä, joilla on astma, joiden immuunijärjestelmä on heikentynyt tai joilla on tiettyjä perussairauksia, ja raskaana olevilla naisilla – oli suurempi riski sairastua vakavaan tautimuotoon ja kuolla, jos he saavat tartunnan.

46. Subjektiivisten tekijöiden huomioon ottamista väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden arvioinnissa ei pitäisi sekoittaa tällaisten olosuhteiden seurauksiin liittyviin pelkkiin pelon tai ahdistuksen tunteisiin. Matkustajan omasta terveydestä tai perhetilanteesta johtuvat tarpeet on oltava mahdollista *todentaa*.

47. Edellä esitetyn perusteella katson, että väistämättömillä ja poikkeuksellisilla olosuhteilla voidaan katsoa olevan merkittävä vaikutus matkapaketin toteuttamiseen paitsi silloin, kun matkapaketin toteuttaminen on mahdotonta, myös silloin, kun siihen liittyy merkittäviä riskejä matkustajien terveydelle ja turvallisuudelle. Tällaisten seurausten arviointi on objektiivista. On kuitenkin mahdollista ottaa huomioon matkustajan liikuntarajoitteisuuteen tai haavoittuvuuteen liittyviä subjektiivisia tekijöitä edellyttäen, että tällaiset tekijät voidaan todentaa.

ii) Arvioinnin tulevaisuuteen suuntautuva luonne ja vertailukohtana käytettävä keskivertomatkustaja

48. Kun tarkastellaan ajankohtaa, joka on otettava huomioon arvioitaessa väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden merkittävää vaikutusta, direktiivin
2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa tunnustetaan oikeus peruuttaa matkapakettisopimus ”ennen matkapaketin alkamista”. Adverbin ”ennen” käyttö osoittaa, että matkapakettisopimuksen peruuttamista koskevan päätöksen ja matkapaketin alkamisen välillä *kuluu aikaa*. Tästä seuraa, että päätös peruuttaa sopimus *suuntautuu tulevaisuuteen*. Se perustuu ennusteeseen tai ex ante -arviointiin väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden vallitsemisesta ja niiden merkittävästä vaikutuksesta matkapaketin toteuttamiseen tai, mikäli nämä olosuhteet jo vallitsevat, merkittävän vaikutuksen *jatkuvuudesta*. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, matkustajan matkapakettisopimuksen peruuttamishetkellä tekemä arviointi tarkoittaa sen todennäköisyyden arvioimista, että väistämättömillä ja poikkeuksellisilla olosuhteilla on merkittävä vaikutus matkapaketin toteuttamiseen.

49. Direktiivissä 2015/2302 ei aseteta erityisiä määräaikoja sen todennäköisyyden arvioimiselle, että väistämättömillä ja poikkeuksellisilla olosuhteilla on merkittävä vaikutus matkapaketin toteuttamiseen. Siinä ei myöskään määritetä tiettyä päivien, viikkojen tai kuukausien määrää, jota ennen ei ole mahdollista tehdä tällaista arviointia eikä käyttää oikeutta peruuttaa

[21] Ks. Reich, N., ”Vulnerable Consumers in EU Law”, teoksessa Leczykiewicz, D. ja Weatherill, S. (toim.), *The Images of the Consumer in EU Law: Legislation, Free Movement and Competition Law*, Hart Publishing, Lontoo, 2016, s. 139–158, sivulla 141. Tekijä erottaa unionin kuluttajasopimuksia koskevassa oikeudessa kolme eri haavoittuvuuden tyyppiä, nimittäin fyysinen vammaisuus, älyllinen vajavaisuus ja taloudellisesti heikko asema. Hän erottaa toisistaan myös kuluttajan haavoittuvuuden ja ”kuluttajan heikomman aseman” sopimustilanteissa.

matkapakettisopimus peruutusmaksua maksamatta. Mitä kauempana peruuttamisajankohta on suhteessa matkapaketin alkamisajankohtaan, sitä vaikeampaa matkustajan on kuitenkin osoittaa, että merkittävä vaikutus on edelleen olemassa matkustusajankohtana. [22]

50. Todennäköisyyden määrittäminen riippuu olosuhteista, joiden arviointi on kansallisten tuomioistuinten tehtävä. [23] Ei siten vaikuta asianmukaiselta ilmaista prosenttiosuutena sen todennäköisyyttä, että väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen. Tässä arvioinnissa on kuitenkin pidettävä ohjenuorana matkapakettisopimuksen peruuttamista peruutusmaksua maksamatta koskevan oikeuden *poikkeuksellista luonnetta*. Matkapakettisopimuksen peruuttamisajankohtana matkustajan on *perustellusti odotettava*, että on *riittävän todennäköistä*, että väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen.

51. Siitä, minkä perusteella arvioidaan matkustajan mahdollisuutta tehdä ex ante -arviointi, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ja Liettuan hallitus ehdottavat, että vertailukohtana käytetään tavanomaisesti valistunutta ja kohtuullisen tarkkaavaista ja huolellista keskivertomatkustajaa. Ensinnäkin olen samaa mieltä siitä, että arvioinnin vertailukohtana on oltava matkustaja. Tämä vastaa matkustajalla olevan matkapakettisopimuksen peruuttamisoikeuden tavoitetta. Tältä osin on huomattava, että molemmilla matkapakettisopimuksen osapuolilla on oikeus peruuttaa sopimus väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden vallitessa. Matkustajan oikeudesta säädetään direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa, jossa edellytetään, että nämä olosuhteet vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen tai matkustajien kuljetukseen matkakohteeseen. Matkanjärjestäjän vastaavasta oikeudesta säädetään 12 artiklan 3 kohdan b alakohdassa, jossa edellytetään, että ”väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet estävät matkanjärjestäjää toteuttamasta sopimusta, ja matkanjärjestäjä ilmoittaa matkustajalle sopimuksen purkamisesta ilman aiheetonta viivytystä ennen matkapaketin alkamista”. Kunkin sopimuspuolen näkökulma on ratkaiseva kyseisen sopimuspuolen oman oikeuden käyttämisen kannalta. Jos matkustajan oikeuden käyttäminen olisi riippuvainen matkanjärjestäjän näkökulmasta, tämä tekisi tyhjäksi koko matkustajalle annettavan erillisen oikeuden tarkoituksen.

52. On myös tärkeää huomata, että direktiivillä 2015/2302 korjattiin matkustajan ja matkanjärjestäjän välinen epäsymmetria matkapakettisopimuksen peruuttamisoikeuden käytössä siinä tapauksessa, että kyseessä ovat väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet. Tämä epäsymmetria oli seurausta matkapaketteja koskevasta komission yksiköiden valmisteluasiakirjasta, jossa todettiin, että aiemmassa sääntelyssä matkanjärjestäjällä oli oikeus peruuttaa matkapakettisopimus ”yksinomaan turvallisuustilannetta koskevan arvionsa perusteella”, kun taas kuluttajalla ei ollut vastaavaa oikeutta. [24] Direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan alkuperästä seuraa näin ollen, että matkustajalla on oikeus peruuttaa matkapakettisopimus, jos kyseessä ovat väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet, turvallisuustilannetta koskevan oman arviointinsa perusteella.

[22] Ks. Tonner, K., ”BGH 651h, Rücktritt vor Reisebeginn”, *Münchener Kommentar zum BGB*, 9. painos, C.H. Beck, München, 2023, 71 kohta.

[23] Mainitsen esimerkin: jos matkustaja on varannut vaellusmatkan Kanadassa sijaitsevalle metsäalueelle ja hänen matkansa on tarkoitus toteutua kolme kuukautta myöhemmin, siinä tapauksessa, että kyseinen metsäalue palaa kokonaan metsäpalossa, on mahdotonta, että metsä palautetaan alkuperäiseen tilaansa kolmessa kuukaudessa. Sitä vastoin, jos matkustaja on varannut matkan, jonka on tarkoitus alkaa kolme kuukautta myöhemmin, saarelle, jossa on metsäpaloja, on vaikeampaa ennustaa, miten tilanne kehittyy näiden kolmen kuukauden aikana.

[24] Matkapaketteja koskeva komission yksiköiden valmisteluasiakirja, s. 78.

53. Kun tarkastellaan lähemmin merkittävän vaikutuksen arvioinnissa käytettävää vertailukohtaa, direktiivissä 2015/2302 ei säädetä keskivertomatkustajaa koskevasta arviointiperusteesta. Kuten Liettuan hallitus huomautuksissaan totesi, kun otetaan huomioon direktiivin tavoite saavuttaa kuluttajansuojan korkea taso,[25] vaikuttaa asianmukaiselta käyttää ”tavanomaisesti valistuneen ja kohtuullisen tarkkaavaisen ja huolellisen keskivertokuluttajan”[26] tunnettua arviointiperustetta ja tulkita tätä perustetta direktiivin 2015/2302 yhteydessä. Tämän vertailukohdan perusteella keskivertomatkustajan päätös riippuu ensinnäkin hänen tietämyksensä tasosta. Tietämyksen tasoa on arvioitava ottaen huomioon tiedot, jotka olivat yleisön saatavilla, kun matkustaja varasi matkan, ja tiedot, jotka tulivat saataville, kun hän päätti peruuttaa sopimuksen. Mitä enemmän tietoa keskivertomatkustajalla on tietystä tilanteesta, sitä paremmat edellytykset hänellä on tehdä tietoon perustuva arviointi tietyn tilanteen muodostamasta riskistä. Sitä vastoin, kun matkustajalla ei ole tietoa tietystä tilanteesta tai kun tiedot ovat ristiriitaisia ja muuttuvat jatkuvasti, hänellä on heikommat edellytykset tällaiseen arviointiin.

54. Tämä oli erityisen merkityksellistä covid-19-pandemian yhteydessä. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää, sen määrittämiseksi, mitä keskivertomatkustaja tiesi ja miten hän arvioi matkapakettisopimuksen toteuttamiseen kohdistuvan merkittävän vaikutuksen todennäköisyyttä, huomioon olisi otettava pandemian alussa vallinnut *suuri epävarmuus* ja *äärimmäisen nopeasti muuttuva tilanne*. Tuossa vaiheessa ei nimittäin ollut tieteellistä selvyyttä viruksen aiheuttamasta riskistä; viruksen leviämisen hillitsemiseksi toteutettavien toimien tyyppiin ja kestoon liittyi myös suurta epävarmuutta.

55. Käsiteltävässä asiassa unionin tuomioistuimen käytettävissä olevien asiakirjojen perusteella matkustaja arvioi covid-19:n aiheuttamaa riskiä niiden tietojen perusteella, joita lehdissä oli ollut matkakohteesta tai sen lähialueista, sekä viruksen aiheuttaman riskin yhteydessä lähtömaassa julistetun kansallisen hätätilan perusteella. Tällaisissa olosuhteissa vaikuttaa perustellulta, että keskivertomatkustaja odottaa, että riskitilanne jatkuu sopimuksen peruuttamisen ja matkapaketin alkamisen välisenä ajanjaksona tai että se jopa huononee ja vaikuttaa siten merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen.

56. Kun tarkastellaan sitä vertailukohteen osaa, jonka mukaan keskivertomatkustaja on ”kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen”, tämä viittaa kohtuulliseen varovaisuuteen matkustajan osalta. Ylivarovaista matkustajaa, joka päättää peruuttaa matkapakettisopimuksen, koska on huolissaan, ei voida vapauttaa peruutusmaksun maksamisesta tapauksissa, joissa tilanne ei oikeuta tällaista riskinarviointia. Keskivertomatkustajan odotetaan sitä vastoin kiinnittävän huomiota virallisiin tietoihin tai matkustussuosituksiin, jotka viittaavat siihen, että on syytä käyttää suurta harkintaa. Pandemialla oli merkittävä vaikutus siihen, että matkustaminen mielletään viruksen leviämisen mahdolliseksi lähteeksi, mikä on omiaan vaikuttamaan siihen, miten käsite ”kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen” matkustaja ymmärretään näissä olosuhteissa. Tavanomaisissa olosuhteissa matkapakettisopimuksen peruuttamisen osalta tehtävä riskinarviointi liittyy pääsääntöisesti ainoastaan matkustajaan ja hänen mukanaan matkustaviin henkilöihin. Kun otetaan huomioon vaarallisen viruksen erittäin suuri tarttuvuus, tartunnan saanut matkustaja voi kuitenkin vaarantaa matkakohteessa olevat henkilöt samoin kuin maanmiehensä palatessaan kotimaahan. Tällaisissa olosuhteissa yksinkertaisella päätöksellä

[25] Ks. direktiivin 2015/2302 johdanto-osan 51 perustelukappale.

[26] Esimerkkinä keskivertokuluttajaa koskevan vertailukohdan käytöstä kohtuuttomien sopimusehtojen yhteydessä ks. tuomio 16.3.2023, Caixabank (Lainan toimituspalkkio) (C-565/21, EU:C:2023:212, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 18.11.2021, A. S.A. (C-212/20, EU:C:2021:934, 42 kohta). Tätä koskevasta yleiskatsauksesta ks. edellä alaviitteessä 21 mainittu Leczykiewicz, D. ja Weatherill, S.

matkustaa voi olla ”kielteisiä ulkoisvaikutuksia”.[27] Edes ennen matkustamista rajoittavien toimenpiteiden käyttöönottoa[28] ei voida odottaa, että keskivertomatkustaja toimisi kuten itsekäs yksilö, joka ei välitä virallisista tiedoista, joissa kehotetaan varovaisuuteen, tai lisäksi että hän jättäisi noudattamatta kehotusta välttää tarpeettomia kokoontumisia, sosiaalisia kontakteja ja matkoja. Covid-19-pandemian yhteydessä on siten mahdollista, että ”kohtuullisen tarkkaavaisen ja huolellisen” matkustajan paradigma sisältää *vastuullisen matkustajan*, joka ottaa huomioon viralliset kehotukset käyttää harkintaa ja osoittaa solidaarisuutta maanmiehilleen viruksen leviämisen hillitsemiseksi.

57. Tästä seuraa, että matkapaketin toteuttamiseen kohdistuvan merkittävän vaikutuksen arviointi perustuu ex ante -arviointiin, joka tehdään sopimuksen peruuttamisajankohtana tämän merkittävän vaikutuksen ilmenemisen todennäköisyydestä; arvioinnin tekee tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertomatkustaja.

58. Edellä mainittujen näkökohtien perusteella katson, että väistämättömillä ja poikkeuksellisilla olosuhteilla voidaan katsoa olevan merkittävä vaikutus matkapaketin toteuttamiseen paitsi silloin, kun matkapaketin toteuttaminen on mahdotonta, myös silloin, kun siihen liittyy merkittäviä riskejä matkustajien terveydelle ja turvallisuudelle. Tällaisten seurausten arviointi on objektiivista. On kuitenkin mahdollista ottaa huomioon matkustajan liikuntarajoitteisuuteen tai haavoittuvuuteen liittyviä subjektiivisia tekijöitä edellyttäen, että tällaiset tekijät voidaan todentaa. Matkapaketin toteuttamiseen kohdistuvan merkittävän vaikutuksen arviointi perustuu ex ante -arviointiin, joka tehdään sopimuksen peruuttamisajankohtana tämän merkittävän vaikutuksen ilmenemisen todennäköisyydestä, ja kyseisen arvioinnin tekee tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertomatkustaja.

Kolmas ennakkoratkaisukysymys

59. Kolmannella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, vaikuttaako direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan mukaiseen matkustajan oikeuteen peruuttaa sopimus peruutusmaksua maksamatta se seikka, että olosuhteet, joihin matkustaja vetoaa, olivat jo ilmenneet tai olivat ainakin jo kohtuudella ennakoitavissa matkapakettisopimuksen tekohetkellä. Se kysyy tältä osin, olisiko sovellettaessa kohtuullisen ennakoitavuuden arviointiperustetta covid-19-pandemian yhteydessä otettava huomioon se, että pandemian kulkua ja seurauksia oli vaikea ennakoida matkapakettisopimuksen tekohetkellä.

60. Tältä osin on muistutettava, kuten tämän ratkaisuehdotuksen alustavissa huomautuksissa jo todettiin,[29] että direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdassa ja 3 kohdan b alakohdassa tarkoitettu väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsite muistuttaa ylivoimaisen esteen käsitettä, sellaisena kuin se on määritelty vakiintuneessa oikeuskäytännössä, jonka mukaan sillä tarkoitetaan sellaisia epätavallisia ja ennalta-arvaamattomia seikkoja, joihin se osapuoli, joka vetoaa niihin, ei voi vaikuttaa ja joiden seurauksia hän ei kaikkea huolellisuutta noudattamalla olisi voinut välttää.

[27] Ks. Miller, L., ”Ethical Consumption and the Internal Market”, edellä alaviitteessä 21 mainitussa teoksessa Leczykiewicz, D. ja Weatherill, S., s. 279, jossa kehitetään ajatus ”kielteisistä ulkoisvaikutuksista” kulutukseen liittyvien ympäristöön kohdistuvien ja yhteiskunnallisten vaikutusten yhteydessä.

[28] Vastuuntunto on erityisen tärkeää ennen matkustusta rajoittavien hallitusten toimenpiteiden käyttöönottoa. Näiden toimenpiteiden käyttöönoton jälkeen matkustajan on joka tapauksessa noudatettava lakia.

[29] Ks. edellä 29 kohta.

61. Tästä seuraa, että *ennakoimattomuus* on olennainen osatekijä tilanteen luokittelemisessa sellaiseksi, että se kuuluu väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden piiriin. Sopimuksen tekohetkellä jo ilmenneet tai todennäköisesti ilmenevät tapahtumat eivät voi olla tällaisia olosuhteita edellyttäen kuitenkin, että matkustaja pystyy myös ennakoimaan tällaisen tapahtuman tavanomaisia seurauksia.

62. Kuten oikeuskirjallisuudessa on todettu, ennakoimattomuuden käsite on suhteellinen.[30] Se on myös dynaaminen. Sen määrittämiseksi, mikä on kohtuudella ennakoitavissa, olisi otettava huomioon tapauksen olosuhteet ja ihmisen tietämyksen kehitys. Tältä osin on tärkeää erottaa yhtäältä *tapahtuman ennakoimattomuus* ja toisaalta *sen* sopimukseen kohdistuvien *vaikutusten ennakoimattomuus*.[31] Tapahtuma, josta matkustaja on tietoinen ja jolla tavanomaisessa tapahtumien kulussa on joitain ennakoitavissa olevia seurauksia, saattaa kehittyä väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden piiriin kuuluvaksi tilanteeksi, jos sen seuraukset muuttavat olennaisesti tapahtuman luonnetta. Ennakoitavuutta voidaan arvioida *vertailemalla* i) olosuhteita ja tietämystä, joka matkustajalla oli näistä olosuhteista ja niiden seurauksista sopimuksen tekohetkellä (A kohta), ja ii) olosuhteita ja tietämystä, joka matkustajalla oli näistä olosuhteista ja niiden seurauksista sopimuksen peruuttamishetkellä (B kohta). Tämän vertailun kannalta A ja B kohdan välillä kuluneiden päivien määrällä ei ole merkitystä. Ratkaisevia ovat *tosiasialliset olosuhteet* ja matkustajan *tietämys*. Jos nämä osatekijät ovat *muuttuneet merkittävästi*, tilanne on erilainen kuin se, josta matkustaja oli tietoinen tai jonka hän saattoi kohtuudella ennakoida.

63. Covid-19-pandemian yhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin selittää, että matkapakettisopimuksen tekohetkellä matkustaja oli tietoinen viruksen olemassaolosta ja sen vaikutuksista lähinnä Kiinassa mutta myös joissain muissa yksittäisissä maissa. Sen sijaan matkustaja ei tuolloin tiennyt, että virus saapuisi lopulta myös Eurooppaan ja että epidemia muuttuisi pandemiaksi, jonka hillitseminen edellyttäisi ennennäkemättömien toimenpiteiden toteuttamista. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa äärimmäistä epävarmuutta ja tilanteen nopeaa muuttumista matkapakettisopimuksen teko- ja peruuttamisajankohdan välillä.

64. Ennakkoratkaisupyynnössä viitataan eriskummalliseen tilanteeseen covid-19-pandemian alussa. WHO:n 11.3.2020 tekemää covid-19:n luonnehtimista virallisesti pandemiaksi edeltäneiden viikkojen aikana keskivertohenkilö, jolla on tavanomaiset mahdollisuudet tutustua virallisiin tietoihin, ei olisi voinut ennakoida pandemian ”äkillisyyttä, laajuutta ja vakavuutta”[32] eikä seurauksia, joita viruksella olisi myöhemmin matkustamiseen ja vapaan liikkuvuuden käyttöön. WHO itse myönsi, että ”emme ole koskaan aiemmin nähneet koronaviruksen aiheuttamaa pandemiaa”.[33] Vaikuttaakin perustellulta katsoa, että pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä olevan matkustajan tietämys matkapakettisopimuksen tekoajankohdan (helmikuun 2020 alku) ja peruuttamisajankohdan (helmikuun 2020 loppu) välillä oli muuttunut erittäin huomattavasti. Jos kansallinen tuomioistuin toteaa näin, matkustajaa ei voida estää vetoamasta väistämättömiin ja poikkeuksellisiin olosuhteisiin sillä perusteella, että nämä olosuhteet olivat ennakoitavissa hänen tehdessään sopimuksen.

[30] Philippe, D., ”The Impact of the Coronavirus Crisis on the Analysis and Drafting of Contract Terms. Force Majeure, Hardship and Deferral of Obligations”, teoksessa Hondius, E. ym. (toim.), *Coronavirus and the Law in Europe*, Intersentia, Cambridge, 2021, s. 527–552, s. 532.

[31] Ibid.

[32] Ks. Irlannin yritys-, kauppa- ja työllisyysministeriön 26.3.2020 antamat ”Ohjeet matkustajien oikeudesta peruuttaa matkapakettisopimukset covid-19:stä johtuvien poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi”, s. 5.

[33] WHO:n johtajan covid-19:ää koskevan, 11.3.2020 pidetyn tiedotustilaisuuden alkusanat.

65. Edellä esitetyn perusteella katson, että matkustajan oikeuteen peruuttaa matkapakettisopimus peruutusmaksua maksamatta direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan mukaisesti vaikuttaa se seikka, että olosuhteet, joihin matkustaja vetoaa, olivat jo olemassa tai olivat ainakin jo kohtuudella ennakoitavissa, kun matkapakettisopimus tehtiin, paitsi jos nämä olosuhteet ja matkustajan tietoisuus näistä olosuhteista ja niiden seurauksista muuttuivat merkittävästi sopimuksen teko- ja peruuttamisajankohdan välillä. Tältä osin sovellettaessa kohtuullisen ennakoitavuuden arviointiperustetta covid-19-pandemian yhteydessä olisi otettava huomioon se, että pandemian kulkua ja seurauksia oli vaikea ennakoida matkapakettisopimuksen tekohetkellä.

Neljäs ennakkoratkaisukysymys

66. Neljännellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, olisiko arvioitaessa sellaista merkittävää vaikutusta matkapaketin toteuttamiseen, joka synnyttää oikeuden peruuttaa matkapakettisopimus peruutusmaksua maksamatta direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan mukaisesti, otettava huomioon paitsi tilanne matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä myös tilanne lähtöpaikassa ja paikoissa, jotka liittyvät matkalle lähtemiseen ja sieltä palaamiseen.

67. Direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdasta ilmenee tältä osin, että ”väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet” voivat oikeuttaa sen, että asianomainen matkustaja peruuttaa sopimuksen ja hänellä on oikeus saada palautetuiksi kaikki matkapaketista suoritetut maksut, yksinomaan, jos tällaiset olosuhteet vallitsevat ”matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä” ja ne ”vaikuttavat merkittävästi matkapaketin toteuttamiseen tai [ne] vaikuttavat merkittävästi matkustajien kuljetukseen matkakohteeseen”. Kyseisen direktiivin johdanto-osan 31 perustelukappaleessa havainnollistetaan lisäksi edellytyksiä kyseisen säännöksen soveltamiselle mainitsemalla esimerkkinä ”vakavan taudin esiintyminen matkakohteessa”. [34]

68. Unionin tuomioistuin on todennut, että havainnollistamalla väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitettä mainitsemalla esimerkkinä ”vakavan taudin esiintyminen matkakohteessa” ei pyritä rajaamaan väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden käsitteen ulottuvuutta paikallisiin tapahtumiin vaan korostamaan sitä, että näiden olosuhteiden on joka tapauksessa ilmettävä muun muassa aiotussa matkakohteessa ja niillä on tästä syystä oltava merkittäviä seurauksia kyseisen matkapaketin suorittamiselle. [35] Se on myös katsonut, että jos vakavan taudin leviäminen matkakohteessa voi kuulua tämän käsitteen soveltamisalaan, tämän olisi pädettävä sitäkin suuremmalla syyllä vakavan taudin leviämiseen maailmanlaajuisesti, koska viimeksi mainitulla on vaikutuksia myös kyseisessä kohteessa. [36]

69. Koska vakavan taudin leviäminen maailmanlaajuisesti kuuluu väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden piiriin, on loogista päätellä tästä, että näiden olosuhteiden merkittäviä seurauksia matkapaketin toteuttamiselle tai matkustajien kuljettamiselle kohteeseen voidaan arvioida ottamalla huomioon tilanne matkakohteessa sekä tilanne lähtöpaikassa ja paikoissa, jotka liittyvät matkalle lähtemiseen ja sieltä palaamiseen.

[34] Ks. vastaavasti tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 44 ja 46 kohta).

[35] Ks. vastaavasti tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 47 kohta).

[36] Ks. vastaavasti tuomio 8.6.2023, UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449, 48 kohta).

70. Tätä päätelmää tukee direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan asiayhteyden mukainen tulkinta. Kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdan a alakohdassa mainitaan matkapalvelujen pääominaisuuksien joukossa ”kuljetusvälineet ja niiden luonne ja luokka sekä lähdön ja paluun paikat, päivämäärät ja kellonajat, matkan aikana tehtävien pysähdysten kesto ja paikat sekä kuljetusyhteydet”. Saman direktiivin 7 artiklan 2 kohdan mukaan matkapakettisopimuksen on sisällettävä nämä tiedot. Kuten edellä 42 kohdassa totesin, matkustajan terveyteen ja turvallisuuteen kohdistuva merkittävä riski tarkoittaa merkittävää vaikutusta matkapakettisopimuksen toteuttamiseen. Matkustajan terveys ja turvallisuus liittyvät kaikkiin sopimuksen toteuttamisen osatekijöihin, kuten itse matkakohteeseen matkustamiseen ja käytettyihin kuljetusvälineisiin. Tästä seuraa, että matkakohteeseen kuljettamiseen liittyvän merkittävän riskin olemassaolo on näin ollen myös otettava huomioon arvioitaessa väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden vaikutusta matkapakettisopimukseen.

71. Lisäksi toimenpiteet, joita lähtöpaikassa on otettu käyttöön matkakohteessa vallitsevien olosuhteiden *seurauksena*, voivat myös olla osa arviointia, joka koskee merkittävää vaikutusta matkapakettisopimuksen toteuttamiseen. Kuten Liettuan hallitus lähinnä totesi, jos matkakohde luokitellaan suuren riskin alueeksi ja tämän luokittelun vuoksi lähtöpaikkaan palaaviin matkustajiin sovelletaan eristämistoimenpiteitä (karanteeni), tämä on ratkaiseva tekijä matkapaketin toteuttamiseen merkittävästi vaikuttavien väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden olemassaolon kannalta.

72. Edellä esitettyjen näkökohtien perusteella katson, että arvioitaessa sellaista merkittävää vaikutusta matkapaketin toteuttamiseen, joka synnyttää oikeuden peruuttaa matkapakettisopimus peruutusmaksua maksamatta direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan mukaisesti, olisi otettava huomioon tilanne matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä sekä tilanne lähtöpaikassa ja paikoissa, jotka liittyvät matkalle lähtemiseen ja sieltä palaamiseen.

V Ratkaisuehdotus

73. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Lietuvos Aukščiausiasis Teismasin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1) Sen toteaminen, että ”matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä vallitsevat väistämättömät ja poikkeukselliset olosuhteet” matkapaketeista ja yhdistetyistä matkajärjestelyistä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/83/EU muuttamisesta ja neuvoston direktiivin 90/314/ETY kumoamisesta 25.11.2015 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetulla tavalla, ei ole riippuvainen siitä, ovatko lähtö- ja/tai kohdemaan viranomaiset virallisesti kehottaneet välttämään tarpeetonta matkustamista ja/tai luokitelleet kohdemaan (ja mahdollisesti myös lähtömaan) riskialueeksi. Kansallisen prosessioikeuden mukaisesti kansalliset tuomioistuimet voivat kuitenkin ottaa huomioon viralliset varoitukset, jotka osoittavat riskin matkakohteessa olevan suuri, edellyttäen että nämä varoitukset eivät muodosta välttämätöntä edellytystä tällaisten väistämättömien ja poikkeuksellisten olosuhteiden toteamiselle.

2) Väistämättömillä ja poikkeuksellisilla olosuhteilla voidaan katsoa olevan merkittävä vaikutus matkapaketin toteuttamiseen paitsi silloin, kun matkapaketin toteuttaminen on mahdotonta, myös silloin, kun siihen liittyy merkittäviä riskejä matkustajien terveydelle ja turvallisuudelle. Tällaisten seurausten arviointi on objektiivista. On kuitenkin mahdollista ottaa huomioon

matkustajan liikuntarajoitteisuuteen tai haavoittuvuuteen liittyviä subjektiivisia tekijöitä edellyttäen, että tällaiset tekijät voidaan todentaa. Matkapaketin toteuttamiseen kohdistuvan merkittävän vaikutuksen arviointi perustuu ex ante -arviointiin, joka tehdään sopimuksen peruuttamisajankohtana tämän merkittävän vaikutuksen ilmenemisen todennäköisyydestä, ja kyseisen arvioinnin tekee tavanomaisesti valistunut ja kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertomatkustaja.

3) Matkustajan oikeuteen peruuttaa matkapakettisopimus peruutusmaksua maksamatta direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan mukaisesti vaikuttaa se seikka, että olosuhteet, joihin matkustaja vetoaa, olivat jo olemassa tai olivat ainakin jo kohtuudella ennakoitavissa, kun matkapakettisopimus tehtiin, paitsi jos nämä olosuhteet ja matkustajan tietoisuus näistä olosuhteista ja niiden seurauksista muuttuivat merkittävästi sopimuksen teko- ja peruuttamisajankohdan välillä. Tältä osin sovellettaessa kohtuullisen ennakoitavuuden arviointiperustetta covid-19-pandemian yhteydessä olisi otettava huomioon se, että pandemian kulkua ja seurauksia oli vaikea ennakoida matkapakettisopimuksen tekohetkellä.

4) Arvioitaessa sellaista merkittävää vaikutusta matkapaketin toteuttamiseen, joka synnyttää oikeuden peruuttaa matkapakettisopimus peruutusmaksua maksamatta direktiivin 2015/2302 12 artiklan 2 kohdan mukaisesti, olisi otettava huomioon tilanne matkakohteessa tai sen välittömässä läheisyydessä sekä tilanne lähtöpaikassa ja paikoissa, jotka liittyvät matkalle lähtemiseen ja sieltä palaamiseen.